

Obraćanje prvog zamjenika visokog predstavnika Donalda Haysa na konferenciji Bledske škole menadžmenta pod nazivom “Izazov transformacije BiH”

Dame i gospodo,

Izazov transformacije BiH se, vjerujem, može sagledati u tri dijela:

- Prvo, moramo imati jasnu predstavu o tome u što zelimo transformirati BiH; u kakvoj vrsti društva zelimo živjeti za deset ili 15 godina – drugim rijecima, moramo znati kuda zelimo ići sa ovim projektom;
- Nakon toga moramo relano sagledati postojeće socijalne, političke i ekonomski strukture i odluciti kako
 - izmijeniti ili reorganizirati strukture koje mogu onemogućiti transformaciju; i
 - iskoristiti postojeće strukture koje će nam pomoci da postignemo taj cilj.
- i konacno moramo prenijeti svoju viziju i strategiju na efikasan nacin – jer nesto cemu se niko neće protiviti je cinjenica da ne možemo očekivati da transformiramo društvo ako pripadnici tog društva, dakle najsira javnost, nemaju interesa u tom projektu.

Svakako da je ovo lakše reci nego uraditi, ali sto se tice

BiH, odgovor na prvo pitanje je jasan. Odrediste je Evropa. To je vise od pukog dogovorenog okvira za rekonstrukciju. To je cilj koji moze motivirati gradane BiH na odricanja zarad transformacije drustva, ekonomije i politickog sistema na nacin koji ce biti trajan. Ljudi u Banjoj Luci, Sirokom Brijegu ili Travniku znaju da Evropa znaci stabilnost, bezvizni rezim, veoma realne izglede za prosperitet i najbolju garanciju za buducnost. Nada da ce se pristupiti NATO-u i EU sada je postala glavna pokretacka snaga za reforme u BiH.

Ono sto je od sustinskog znacaja jeste da BiH sada moze sagledati nedavne primjere zemalja koje su vec presle ovaj put. Ovo je uradeno u drugim zemljama; a proces je u toku i u ovoj zemlji.

Medutim, u politickoj sferi, nosioci promjena nisu tako jasno definirani niti ih je lako utvrditi. Politicki lideri u BiH cesto uzivaju malo postovanja jer – pored uobicajenog kataloga kritike koja se upcuje na adresu profesionalnog politicara, kao sto je nekompetentnost, tastina, sebicnost i potkupljivost – politicki lideri u BiH najvecim dijelom jos nemaju jasnu viziju kakvu vrstu zemlje pokusavaju da izgrade. Niti je izraden lako razumljiv plan u pogledu strategije gradenja takve vizije; i shodno tome, do sada nisu imali uspjeha u efikasnom komuniciranju njihove vizije i strategije.

(Da, moram reci, prihvatom i to da ni medunarodna zajednica nije osigurala alternativnu viziju, ali da budem iskren, to se i ne smatra njenom ulogom ovdje).

No, danas nisam ovdje da vam govorim kako za transformaciju BiH nema nade, odnosno da se transformacija ne odvija. Daleko od toga. U putovanjima koja sam u posljednje tri godine obavio uzduz i poprijeko ove zemlje, susretao sam stvarne "nosioce promjene" u raznim ulogama u drustvu. To su bili pojedinci koji su imali viziju, u politici ili poslovnom svijetu ili obrazovanju ili pak u sirim aktivnostima kao sto je kultura ili pomaganje manje sretnima. Ne samo da ovi ljudi

imaju jasnu viziju o tome gdje zele stici, nego imaju isto tako jasnu viziju o tome kako doci tamo. A znaju i kako to na efikasan nacin prenijeti ljudima koji ce morati biti dio promjena, dakle onima koji moraju djelovati; onima koji ce imati korist; i onima koji u nekim slucajevima moraju trpjeti kratkorocna odricanja u cilju osiguranja dugorocne dobiti. Ovi razni pojedinci ce zajedno, siguran sam, pomoci da se ova zemlja snazno pokrene u pravcu mesta gdje zasluzuje da bude.

Sjecam se direktorce skole u Kasindolu, jednog uzornog primjera mnogim obrazovnim radnicima koje ova zemlja ima, koja je transformirala svoju skolu u centar obrazovnog kvaliteta uprkos strasnim prerekama koje je imala pred sobom. Kako je to uradila?

Pa, suocena sa ralnoscu upravljanja trošnom zgradom, demoraliziranim i slabo placenim nastavnim kadrom, losim udzbenicima i neadekvatnom skolskom opremom, ona je zamislila svoju skolu kao mjesto gdje motivirani nastavnici imaju uslove i matarijale koji su potrebni za efikasnu nastavu. Kada je imala jasnu predstavu o tome kakva treba biti njena skola, krenula je u realizaciju plana. U tom smislu je pridobila na saradnju i ucenike, i roditelje, i nastavnike, i radnike ministarstva obrazovanja.

Sjecam se jedne poduzetnicke porodice koja je otvorila tvornicu blizu Sarajeva sa malom sumom novca koji su ustedjeli u periodu kada su boravili kao izbjeglice u Spaniji. Od ovih skromnih pocetaka, oni su izgradili uspjesnu tekstilnu tvornicu koja uposljava znacajan broj ljudi. Kako su uspjeli? Tako sto su zamislili uspjeh. Znali su da postoji mjesto na trzistu gdje ce njihove vjestine da se isplate i izradili su poslovni plan koji im je omogucio da iskoriste prazninu na trzistu. (Usput da kazem, da je za ovo bilo potrebno malo vise hrabrosti jer osnivacki kapital je bio dovoljan samo za nekoliko prvih mjeseci, nakon cega su se morali okrenuti stvaranju dobiti da bi opstali u poslu).

Kome su oni morali prenijeti svoju viziju? U prvim fazama morali su da komuniciraju, i to uvjerljivo i uporno, sa mnostvom organa koje poduzetnici moraju zadovoljiti ukoliko zele pokrenuti posao u ovoj zemlji, a nakon toga morali su komunicirati sa najvažnijim faktorima u svakoj tržisnoj ekonomiji, sa potrosacima. Oboje su obavili uspjesno.

Sjecam se nekoliko općina sirom zemlje – Gradacac mi prvi pada na pamet – gdje su energični nacelnici demonstrirali da je, uprkos birokratiziranim vlastima, siroko rasprostranjenoj korupciji, i ocajno malih nivoima investicija, ipak moguce doći do stvarnih i pozitivnih promjena u općinama ako imate viziju i ako znate kako pretociti tu viziju u stvarnost, i ako umijete objasniti sta zelite postići.

Nacelnik Gradacca, Ferhat Mustafic, prihvatio je praksu vodenja općine iz Norveske, Njemacke, Kanade i Velike Britanije. Vidio je da funkcioniра na drugim mjestima i prenio je ta iskustva na zamisljenu sliku općine Gradacac kakva bi mogla biti.

Ubrzo nakon izbora na funkciju nacelnika, Mustafic je uveo sistem direktnе komunikacije sa građanima, putem mjesecnih sastanaka i redovnih radijskih kontakt emisija, kako bi objasnio svoju viziju i pridobio podršku za nju.

Primjer Gradacca također otkriva jedinstven aspekt uspjesne transformacije – a to je da nosioci promjena neizbjezno otkriju i onda se udruže sa drugim faktorima. Na primjer, stara školska zgrada, unistena u ratu, pretvorena je u poslovni inkubator i nije manjkalo poduzetnika koji su vidjeli sansu da na ovaj način dodu do sopstvenih preduzeca. U posljednjih sedam godina, iz gradacackog poslovnog inkubatora niklo je trideset sedam uspjesnih novih preduzeca. Svaki poduzetnik koji stoji iza svakog od ovih novih preduzeca uspjesan je faktor promjene.

Nacelnik Gradacca je sada covjek kojega odlikuje energičnosti

i odlucnost – a ove osobine su vazne u vecini uspjesnih poduhvata. Ali ja u sustini ne govorim ovdje o licnostima: govorim o procesu, procesu koji nosioci promjena, bez obzira iz koje stranke dolazili, bez obzira koju filozofiju slijedili, bez obzira na licnost, neizbjezno slijede. A taj process podrazumijeva slijedece: utvrditi cilj, odluciti sta treba uraditi da se cilj ostvari i onda pridobiti podrsku koja je potrebna za provodenje procesa.

A sada tezi dio. Kada poredate svoje birace i pocnete osmisljavati strategiju komunikacije, cesto se pred vama otvara velika i zastrasujuca politicka provalija.

Ovo je zagonetka u kojoj bez rizika nema profita.

Ovaj fenomen je izvanredno dobro objasnjen na konferenciji koju je u Sarajevo vodio bivsi madarski ministar finansija Lajos Bokros. Po njemu, stvar izgleda ovako:

Reformska vlada dolazi na vlast sa veoma jasnom vizijom o tome gdje zeli ici i kako postici cilj. Ona pridobija parlamentarnu podrsku za ambiciozan plan koji ukljucuje prijeko potrebne reforme sektora kao sto su, npr. penzijski sistem, socijalna pomoc, privatizacija i zakoni o stecaju. Za ovo su potrebna odricanja a u kratkorocnom periodu dolazi i do znacajnih potresa. U dugorocnom periodu, rezultat je stabilnost i prosperitet. Reformska vlada ulaze velike napore da objasni zasto je ovakva cvrsta politika potrebna.

Donose se zakoni; odricanja i potresi slijede a u narednim izborima ova vlada gubi glasove.

Ovo se dogodilo u Madarskoj u 1990.tim godinama, a to se desavalo i u ostalim tranzicijskim zemljama.

Ali obratimo paznju na dvije stvari: u prakticno svakom slucaju vlada koja je dosla na vlast, cak i kada je neke od reformi obustavila a druge usporila, nije ponistila one reforme koje su vec provedene. Ona je prihvatile ove reforme

jer su argumenti za njihovo prihvatanje bili tako snazni, i jer su nove vlade (koje su prvobitno bile kriticne u pogledu procesa reformi), kada su koristi pocele da se materijaliziraju, mogle da se pohvale pozitivnim efektima ovoga procesa.

Zivot je veoma cesto brutalno nepravedan.

Prema tome, zasto bi politicari vrsili izborni harakiri provodeći reforme za koje će njihovi protivnici u mnogim slučajevima ubirati plodove?

Odgovor je jednostavan – zato što će, ukoliko su reforme potrebne za poboljsanje životnog standarda, politicari koji drže do etike traziti njihovo provodenje, i ako je cijena provodenja neophodnih reformi jedan period izvan vlasti onda tu cijenu vrijedi platiti, bas kako će vam reci mnoge od reformskih stranaka koje se sada vracaju na vlast u zemljama u tranziciji.

Naravno, politička cijena reforme ne mora uvijek biti tako drastичna. Nosioci promjena mogu isposlovati reforme bez iscrpljivanja politickog kapitala – ako se bolan proces donosenja strateski vaznih reformi brzo nadoknadi opipljivim rezultatima – tako da javnost može da vidi da se promjene, iako teske, isplate, tako da život postane malo po malo ali osjetno bolji. Bokros poentira: "Potrebno je postaviti lako "probavljive" ciljeve da se izvrsti uticaj na percepciju javnosti i osnazi prihvatljivost reformi". Ako vidite da reforma penzijskog sektora donosi rezultate prihvatiti cete tulušku; ako proces privatizacije pocne da rezultira novim radnim mjestima i zamijeni ona koja su izgubljena na početku toga procesa, onda se može osigurati prijeko potrebni javni interes.

Koja vrsta ljudi može dovesti do ove vrste tihe revolucije? Ovdje se prisjecam rijeci Mahatme Gandhija: "Vi morate biti promjena koju zelite vidjeti u svijetu".

Oni koji teze da budu promjena sigurno se neće prvo poznavati po cinizmu, oportunizmu, dvoličnosti ili demagogiji. Ukratko, potrebna nam je politicka klasa koja je puna samopouzdanja a ne samopromocije i polemike.

Ja vjerujem da mi prolazimo kroz takvu promjenu karaktera bh. političara. Dok se udaljavamo od potisne snage Dayton i pribлизavamo se privlačnoj sili Brisela, vidimo da mnoga tranzicijska pitanja koja su bila zamagljena ratom i situacijom nakog njega, dakle pitanja neuzbudljivog ali neophodnog ekonomskog podešavanja, pitanja evropske konvergencije i globalizacije, zahtjevaju svjeze ideje i svjeza lica. Mozda ćemo rezultate ovoga vidjeti u narednim izborima.

Ukoliko političari koji su kvalificirani da budu nosioci promjena nisu voljni da se upuste u igru, ja ne vidim velike mogućnosti da tim BiH provede transformaciju u blizoj buducnosti.

I kako je jednom prilikom rekao Henry Ford: "Prepreke su one strasne stvari koje vidite kada skrenete pogled sa cilja". Bosni i Hercegovini su potrebni lideri koji imaju viziju za buducnost, koji imaju strategiju za pretvaranje te vizije u stvarnost i koji znaju kako je prenijeti do ljudi. Onda će BiH istinski imati nosioce promjene koji su joj tako prijeko potrebni. Zapamtite, "ako zelite promjenu, vi morate biti promjena".

Hvala